

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

21
20e jaargang nr. 22

22 mei 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,50 per jaar
voor België f 6,50
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Wat betekent voor mij het humanisme?

Deze kwestie heeft mij in de afgelopen maanden telkens weer bezig gehouden, omdat mij gevraagd was er een antwoord op te geven. Als dat niet zo geweest was, had ik er stellig minder over gedacht en... was ik misschien productiever geweest. Een bevredigend antwoord heb ik nl. niet kunnen vinden. Toch wil ik er graag iets over zeggen.

In de eerste plaats heel kort iets over het H.V. Toen ik enige jaren geleden meer vrije tijd tot mijn beschikking kreeg ben ik lid geworden, omdat het Verbond mij de mogelijkheid bood mij te bewegen op een terrein, dat mij ter harte ging. Ik dacht hierbij speciaal aan de geestelijke verzorging. In onze uit organisaties opgebouwde maatschappij kan men het best werken binnen een bepaald kader. Vroeger had ik wel overwogen om tot een kerkgenootschap toe te treden, maar dit eiste een positieve geloofsbelijdenis en dat ging mij te ver. De grondslagen van het Verbond lieten mij echter voldoende vrijheid. Die kon ik gerust onderschrijven als een soort minimumprogram, een basis om op verder te bouwen. En hierin ben ik ook niet teleurgesteld: ik heb mij steeds in voldoende mate thuis gevoeld en doe dat nog.

Moeilijker is het om onder woorden te brengen wat het humanisme voor mij betekent. Ik zie daarin een wijze van in het leven staan, waarbij de nadruk wordt gelegd op wat mensen verbindt, op het mens-zijn. Dit houdt openheid in, een bereidheid om met de ander mee te voelen en mee te denken ondanks bestaande verschillen en tegenstellingen, een wil om samen in zee te gaan zonder blind te zijn voor de tegenstrijdigheid van belangen en voor het wonderlijke mengelmoe van goed en kwaad dat mens heet. Deze houding is intussen geen monopolie van humanisten; wij vinden — vooral tegenwoordig — deze gezindheid vaak bij kerkelijken en soms in een mate die ons tot voorbeeld kan zijn.

Wat mij meer principieel in het humanisme aantrekt is dat het uitgaat van de mens en niet van een geloof, niet van God. De geschiedenis leert ons, dat de mensen elkaar uitmoorden met een beroep op God. Door dit beroep wordt het handelen onttrokken aan de gewone menselijke moraal: alle gebruik van macht en geweld kan er door worden gerechtvaardigd. Men neemt als het ware God in de boot en de lading is gedekt. Laat Hij zich in de boot nemen? ... Ik ben overtuigd van niet, maar mensen doen dat vaak wel.

En de ketterjacht begint.

In het humanisme is er geen beroep op een hogere, Goddelijke moraal. De mens is op zich zelf teruggeworpen en dat vind ik een eerlijke houding. Uitgangspunt daarbij is de mens met al zijn emoties en gevoelens, met zijn ontplooiingsdrang, zijn wensen en zijn streven, maar ook de mens die er zich van bewust is dat zijn spreken en zijn zwijgen, zijn handelen en zijn nalaten gevolgen hebben voor hem zelf en anderen. In tegenstelling met het dier heeft de mens weet van zijn verleden en enig inzicht in zijn mogelijke toekomst, hij heeft weet van wat in anderen om gaat, hij kan situaties min of meer overzien en begrip ontwikkelen voor gevolgen die zich kunnen voordoen. In dit „weet hebben” en in deze mogelijkheid tot inzicht wortelt de verantwoordelijkheid van de mens. Maar hij weet altijd te weinig, want hij is mens, gevangen in de driedimensionaliteit van het dagelijks bestaan, hij mist de dimensie om zich zelf en zijn wereld werkelijk te overzien, om zekerheid te hebben over de weg die hij gaan moet.

Houdt dit nu in dat wij generlei kompas hebben om op te varen? Dat dacht ik niet. Vaak kunnen wij ons redden met de zuiverheid van gevoelens en bedoelingen, vaak kunnen we steunen op de gangbare moraal of kunnen wij kiezen welke gevolgen van onze handelingen wij het meest bereid zijn om op ons te nemen. Toch kent bijna iedereen het moment, dat hij er niet meer uitkomt in onze gecompliceerde maatschappij, die zo ver van het simpele goed en kwaad is afgeweken. Men vraagt zich af, wat het beste is in de concrete omstandigheden. Het beste? Waarvoor? Die vraag wijst op een richting, een gaan. En inderdaad, de mensheid gaat verder. Laten wij proberen de wereld leefbaar te maken ook voor latere generaties over de gehele aarde. Dat is dan voor mij humanisme; of het kan is een geloof.

personalia

H. F. Kuiper-Talma Stheeman
Geb. 1893. Rechtenstudie afgemaakt toen de kinderen naar school waren. Ongeveer twaalf jaar repetitor geweest. Van 1946 tot 1963 psychologisch medewerkster van de Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek te Utrecht. In de laatste jaren plaatselijk geestelijk raadvrouw in het H.V.

En wat zegt een humanist daarvan?

De dodenherdenking moest dit jaar verschoven worden van de vierde naar de derde mei, omdat — ja waarom? Omdat de christelijke feestdag, die Hemelvaartsdag heet, met die herdenking vooral niet mocht samenvallen? Of omdat verschillende etablissementen dan misschien niet zulke goede zaken zouden doen als men zich van de klanten op Hemelvaartsdag had voorgesteld? Ik weet het niet, ik weet wel, dat deze verschuiving mij in elk geval flink heeft geërgerd, en naar mijn indruk velen met mij. En van die velen hebben sommigen krachtig lucht gegeven aan hun ergernis. Natuurlijk, dat mag hier in Nederland, wij hebben hier vrijheid van spreken. Wij hebben het ook anders gekend. Bijna veertien dagen geleden, toen ik over dit praatje moest nadenken, was het een even stralende dag als op die beruchte tiende mei 1940, toen de parachutisten neerstreken op het voetbalveldje tegenover ons huis, en het schrikbewind van Hitlers gangsters een einde maakte aan onze vrijheid en aan nog zoveel meer. Het zijn deze door de ergernis gescherpte herinneringen die mij er toe hebben gebracht dit radiopraatje te wijden aan de toen verloren en na vijf jaar herwonnen vrijheid. Ik kan er natuurlijk niet aan denken zo iets als een balans op te maken in de trant van: wat was er toen, wat hebben wij verwacht, en wat is er tenslotte uitgekomen? Gesteld dat ik in staat was een min of meer volledige winst- en verliesrekening te leveren — en dat ben ik zeer beslist niet, maar dan ook helemaal niet —, dan zou de beschikbare tijd van negen hele minuten voor zo'n uiteenzetting natuurlijk lang niet voldoende zijn. Ik beperk mij dus tot één vraag: de vrijheid, is die ons dierbaar genoeg? En die vraag zal ik niet voor u beantwoorden, ik zal die alleen aan u ter overdenking voorleggen, en er zelf maar even aan tippen.

Begrippen als democratie, vrijheid en vooral vrijheid van spreken zijn aan de mensheid geschonken door het Griekse volk, dat zich nu door een despotische regering dit hoge goed ontnomen ziet. De verleiding om over deze tragedie uitvoeriger te spreken is niet gering, maar ik zal mij beheersen. En dat ik dat moet doen, komt mij goed uit. Gesteld namelijk dat ik van dit radioverhaaltje een soort boetpredikatie wou maken, dan zou die juist daarover gaan: over zelfdiscipline, of liever over ons pijnlijk gebrek daaraan. De Griekse geschiedschrijver Herodotus vertelt van een gesprek dat zou hebben plaats gehad tussen de grote koning der Perzen Xerxes en een Griek, nl. een vroegere koning van Sparta. Xerxes die dan al begonnen is aan zijn groots opgezette veldtocht tegen Griekenland, verbaast zich over het bespottelijk kleine aantal Grieken dat van plan zou zijn stand te houden tegen de geweldige Perzische overmacht. Het is niet meer dan een handjevol! Waarom lopen ze niet hard weg? Zij zijn toch immers vrij en er is niemand om hen in het gelid te houden of met de zweep terug te drijven. En dan antwoordt de Spartaan: ja, zij zijn vrij, maar zij zijn niet in alles vrij. Boven hen staat een meester, voor wie zij meer eerbied hebben dan uw onderdanen voor u: de Wet. Het is makkelijk genoeg de formidabele les die in dit oude verhaaltje steekt, er uit te halen. Vrijheid, een mooi woord en een groot goed, maar vrijheid waarvan? Van elke beperking, zodat alles geoorloofd is en niets verboden? Nee,

natuurlijk niet, dat zou neerkomen op de meest volstrekte willekeur, die alle mogelijke onrecht niet alleen toelaat, maar zelfs noodzakelijk maakt. Nee, de echte vrijheid, waarvoor men terecht warm loopt, die heerst alleen daar, waar, afgezien van onmisbare orde-maatregelen de wet niets verbiedt behalve datgene wat de behoorlijk gezinde mens met voldoende inzicht ook uit zichzelf zou nalaten. Ik zei zo pas: de vrijheid waarvoor men terecht warm loopt. Maar ik wil niet vragen: loopt men er tegenwoordig warm voor? Dat kunnen misschien alleen zij doen, die de vrijheid gemist hebben. Maar gééft men dan tenminste nog iets om deze vrijheid? Dat is natuurlijk een van die hachelijke vragen, waarop met geen ja en geen nee te antwoorden is, omdat je met ja de lieden die geen of weinig belangstelling hebben, in het veilige duister laat, en met nee onrecht doet aan de anderen die er wel degelijk voor voelen. Laat ik de zaak dus anders aanpakken en ronduit zeggen, welke groepen en groepjes naar mijn smaak niet voldoende door-drongen zijn van de noodzaak tot zelfdiscipline die het bezit van de vrijheid ons oplegt. Aanspraak maken op volledigheid doet deze opsomming niet.

Daar zijn dan in de eerste plaats die lieden die meedoen aan het tegenwoordig zo populaire spel van agentje pesten. Men sprak vroeger van zwanen pesten, tegenwoordig mikt men bij het altijd wrede en laffe spel op andere mensen, die het ook in uniform verdienen als mensen te worden bejegend. Wat natuurlijk — laat ik dat niet vergeten! — aan de andere kant deze bewakers van de openbare orde de plicht oplegt zich van elke vorm van willekeur en machtsmisbruik te onthouden. Maar niet alleen de voornamelijk jeugdige spelers zelf schieten te kort in zelfdiscipline, minstens even schuldig of liever veel schuldiger zijn al diegenen, die daarbij gretige toeschouwers zijn, de spelers aanmoedigen, er vergoelijkend over praten en schrijven — „kom kom, wat is er nou tegen zo'n onschuldig rookbommetje?” — en die zo een slordig handje helpen bij het tot stand brengen van dat afschuwelijke voetzoekersklimaat, waarin weliswaar geen vreugde valt te beleven maar toch wel lol ge-

DE BUITENWERK COMMISSIE

Voor 1967 staan een aantal nieuwe activiteiten op het programma.

A. Kinder- en jongerenkampen.

1. Voor 10—12 jarigen een week naar een vast kamp.
2. Voor 13—15 jarigen, 2 12 daagse tentenkampen op Texel. Van begin juli tot half augustus.
3. Voor 16—18 jarigen, 2 trektochten. Een naar Engeland en een naar Noord-Frankrijk.

Gratis folder aanvragen bij mej. O. Verwaal, Kastelenplantsoen 58, Utrecht.

trapt kan worden. Hou er de treurige moed maar in! Wij moeten op alle mogelijke manieren proberen te ontkomen aan de alles overwoekerende verveling, en als er dan helemaal niks gebeuren wil, laten we er dan alsjeblieft, alsjeblieft voor zorgen dat er wat gebeurt. Een paar stenen door een ruit, een telefooncel aan diggelen, dat is geen ordinaire straatschenderij, nee, dat heet tegenwoordig creatief bezig zijn!

Natuurlijk, door zo te spreken laad ik de verdenking op mij niets voor de jeugd te voelen. Ik kaats dit verwijt met overtuiging terug: juist zij voelen te weinig voor de jeugd, die het zo pas geschetste klimaat bevorderen of in stand houden, en dat zijn dus ook bijvoorbeeld nog de uithuizige of onverschillige ouders die hun eigen tekort aan zelfdiscipline fleurig op hun kinderen overpoten.

Kort kommentaar Uitzending van vrijdag 19 mei 1967

„De waarschuwing van Oe Thant”

Vorige week heeft de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Oe Thant, aan een lunch van journalisten in New-York zijn ernstige bezorgdheid uitgesproken over de ontwikkeling van de oorlogshandelingen in Vietnam. Dit is een mooie zin, zo afgescheurd van de telex. Oe Thant is geen secretaris van het Bio Vakantieoord, maar de centrale figuur van een kei-hard politiek lichaam, waarin spelregels worden uitgekend om doodsvijanden te doen samenleven zonder dat er hele landstroken worden platgebrand.

Hij sprak ook niet voor vermoede toeristen, die door het gebouw van de Verenigde Naties hadden gesjokt. Hij sprak tegen uitgekookte krantenmensen.

De waarschuwing van Oe Thant is dus niet een hartekreet uit een benauwd gemoed, spontaan en onberedeneerd, onverschillig voor de omstanders.

Maar hij was ook veel precieser, duidelijker dan men bij een angstschreeuw gewoonlijk is.

Oe Thant ziet een militair treffen in enigerlei vorm — en dan in steeds *heftiger* vorm — naderen tussen de Verenigde Staten en China.

Het conflict in Vietnam is op zichzelf al een verschrikking waar wij vermoedelijk de ontzettende omvang eenvoudig niet van kunnen vatten, maar indien het de grenzen van dat twistgebied te buiten gaat, dan is een derde wereldoorlog niet meer te stuiten. Wat in enkele tientallen jaren met angst en beven is opgebouwd: het wankel evenwicht tussen Oost en West, zou ineensstorten. Waar staat de Sowjet-Unie dan? En waar de Afrikaanse landen?

Natuurlijk is er van alle kanten op deze verkering van Oe Thant gereageerd. Er is woedend gezegd, dat hij overdreef. Maar ook: als gebeuren gaat wat de secretaris-generaal vreest, dan is de *andere* partij de schuldige. Als de *ander* het vuren staakt, is toch alles voorbij!?

Men heeft het Oe Thant kwalijk genomen, dat hij zo'n somber perspectief leverde. De toestand zou niet zo gevaarlijk zijn. Amerika had de affaire stevig in de hand. Binnenkort zouden weer nieuwe Amerikaanse troepencontingenten naar Vietnam verscheept worden.

In feite wordt Oe Thant in verscheidene commentaren afgeschilderd als een vervelende, ethische spelbreker.

Het is het oude liedje. Tot walgens toe hebben de harde jongens in de wereldgeschiedenis hun broek fors opgehaald, op de grond gespuwd en schamper gesproken over weekdieren, die be-

Jonge mensen hebben het moeilijk tegenwoordig, en dat niet alleen omdat hun zo vaak de nodige speelruimte ontbreekt, maar zij hebben het vooral ook moeilijk, omdat hun alles zo — makkelijk wordt gemaakt. Misschien ligt daar het grote verschil met hen die onder grimmiger omstandigheden groot moesten worden. Naast gruwel en ellende bracht de bezetting voor velen dingen mee, die zacht gezegd hinderlijk waren. Maar bij al die dingen, waarvan men zei: hè, wat nu weer vervelend, behoefde men zich zeker niet te vervelen! En dat doen tegenwoordig velen wel. Wij hebben in onze welvarende maatschappij zeeën van vrije tijd. Maar hoevelen weten met die tijd niets te beginnen en slaan hem alleen maar dood, en hoevelen brengen de zelfdiscipline op er iets waardevols mee te doen?

Libbe v. d. Wal

ducht vroegen om alles te doen om een oorlog te voorkomen.

Tot walgens toe zitten onze geschiedenisboeken vol met zwarte bladzijden, waarop de flinke kerels bij nader inzien toch weer ongelijk kregen, doordat er in de luwte van een z.g. rechtvaardige strijd voor een z.g. goede zaak wéér miljoenen houten kruisjes moesten worden opgericht.

Een humanistische organisatie kan als zodanig natuurlijk geen politieke uitspraken doen. Humanisten doen dit op hun eigen manier, persoonlijk, in hun eigen politieke organisaties. Die oordeelsvorming kan wel verschillen. Er zijn humanisten, die zich in democratische, socialistische, liberale of pacifistische verbanden hebben ingevoegd. Maar hun humanistische levensovertuiging ligt toch aan de voet van hun sociaal politieke keuze.

En in dit humanisme ligt de niet-aflatende drang tot behoud en ontplooiing van het menselijk leven! Daarin ligt ook de voortdurende beduchtigheid voor de overwoekering van de menselijke verbondenheid door de blinde woede van maatschappelijke of politieke belangen.

Het Humanistisch Verbond *weet* niet wie gelijk heeft in Vietnam. Maar het vraagt zich af of die flinke broekophalers zelf kinderen aan het front hebben staan en zo ja — of ze het waard zijn kinderen te hebben.

Ze zullen zeggen — zoals men het altijd aan alle kanten gezegd heeft: we vechten juist voor onze kinderen. En dan zijn we weer bij de bitse uitspraak — aan beide kanten —: we hebben gelijk! Humanisten kunnen met hun Verbond niet *veel* doen. Maar zij willen niet nalaten hun stem te laten horen door er op aan te dringen afstand te nemen van eigen gelijk. Het leven is geen spel. Het menselijk leven is een zaak, waard om concessies voor te doen.

P. Spigt

vermiste personen

Tienduizenden dossiers gaan door mijn handen en elk daarvan is een vermist persoon.

'k Reis op de kaart naar alle landen

en ga op de fiets naar 't huis waar ik woon.

Maar onder 't eten kijk ik naar de wanden,

in elke lijst zit naakt een vermist persoon,

die kijkt naar mes en vork in mijn handen,

alleen ik zie hem, ik eet dus door en doe gewoon.

Nico Wijnen

Zuur

Gisteren heb ik het boekwerk „Mandarijnen op zwavelzuur” weer ter hand genomen. Bij de titel denke men niet aan citrusfruit maar eerder aan de Chinezen uit een vroegere periode die als on-aantastbare betweters leiding gaven aan het leven van hun landgenoten. Zij geleken in menig opzicht op de klerken die in onze streken in de middeleeuwen zo’n belangrijke positie bekleedden omdat zij lezen en schrijven konden. Sindsdien zijn deze vaardigheden gemeengoed geworden. Het aantal mensen boven de zes, zeven jaar, dat niet lezen en schrijven kan is in ons land te verwaarlozen.

(Terzijde zij hier vermeld, dat ik er in mijn leven één heb ontmoet. Hij had andere, zeer praktische, begaafdheden. Zo was hij bij voorbeeld vader van niet minder dan zeven kinderen en hij zag kans met zijn vrouw en al die kinderen in één woonwagen te wonen. Zijn hoofdberoep was wat wij scharenslijper plegen te noemen, maar hij noemde zichzelf instrumentenslijper. Met dit beroep en enige losse handel wist hij niet alleen zijn omvangrijke gezin te onderhouden, maar bovendien zelf een aangenaam leven te leiden. Toen hij in mei 1940 zijn aandeel in de landsverdediging had geleverd (en zeker niet minder dan de meer geletterde landsknechten), was hij de eerste die gedemobiliseerd werd. Hij wist zo overtuigend te spreken over zijn onmisbaarheid voor de voedselvoorziening, die geheel in het honderd zou lopen als de messen van slaggers, huisvrouwen e.d. bot zouden worden, dat hij onmiddellijk vertrekken kon.)

Ondanks het feit, dat wij allemaal — op mijn schareslied na — kunnen lezen en schrijven moeten wij vaststellen, dat er in brede kringen nog steeds een zekere eerbied bestaat voor hen die met deze bezigheden hun brood verdienen. En merkwaardigerwijze is die eerbied groter naarmate het schrijven minder direct nut afwerpt. Een schrijver of schrijver-a ter griffie of ten departemente mag zich dan tot de witte-boordenwerkers rekenen, in de salarisschaal en de sociale stratificatie is hij niet hoog genoteerd. Toch is hij een der onmisbare raderen in de machine die onze maatschappij gaande houdt.

Krijgt de man echter op een goede dag de kolder in de kop en zet hij zich tot het noteren van al zijn dagdromen en amoureuze wensen, dan is hij van schrijver tot Schrijver geworden. Zijn boek, dat om maar eens iets te noemen „Ik, Piet de Klerk” kan heten, levert hem in enkele maanden meer op dan hij als nuttig lid van de maatschappij in jaren had kunnen verdienen. Maar ook als de geldelijke baten niet zo groot zijn, wint hij aanzienlijk aan maatschappelijk aanzien. Hij is een cultuurdrager geworden, een kerel die het eigentijdse levensgevoel tot uitdrukking brengt.

In het vervolg zal ook zijn oordeel over verkeersvraagstukken, opvoeding, spellingswijziging, oorlog en vrede en de wijze van aanstelling en ontslag van burgemeesters zwaar wegen. Kortom, hij is een mandarijn.

Dr. W. F. Hermans, de schrijver van „Mandarijnen op zwavelzuur”, is — naar mijn mening terecht — de zienswijze toegedaan dat er op de twintig, of vijftig of honderd van zulke mandarijnen er slechts een enkele is die waarlijk waardering (maar dan ook grote) verdient. De andere negentien, negenenveertig of negenennegentig verdienen met zwavelzuur te worden overgoten. En dat doet dr. W. F. Hermans dan.

Men moet met zijn oordeel over de heer Hermans altijd heel voorzichtig zijn, want hij gaat zo royaal met zijn zuren om, dat ook niet-mandarijnen gemakkelijk een scheutje over zich heen krijgen. Toch wil ik mij verstouten hier op te merken, dat ik het in ongeveer 20 % van de gevallen met de heer Hermans oneens ben en in de overige 80 % zijn inmaak met plezier gadesla. Vandaar dat ik indertijd zijn dure boek dan ook heb gekocht.

Een van de boeiendste verschijnselen in het boek is echter voor mij de heer Hermans zelf. Wat bezielt hem, zo vraag ik mij af, om zo verbeteren, zo agressief achter die mandarijntjes aan te zitten. Wat moet die man een ontzaglijke energie hebben en ook moed en misschien een behoefte aan ruziemaken om niet alleen te denken dat mandarijntje A een prul en B een nonvaleur is, maar dat ook te gaan opschrijven. En hij blijkt te menen wat hij schrijft. Want nadat hij geschreven had, dat het uitdelen en ontvangen van literaire prijzen een zaak van vriendjes en vriendjesmaat is, heeft hij zelf enkele malen op narrige wijze een paar duizend gulden geweigerd. En dat komt niet zo heel veel voor.

Het is natuurlijk best mogelijk, dat Hermans, hoewel zijn portret een weinig toeschietelijk man doet zien, in het dagelijkse leven een alleraardigste vent is. Zoiets komt vaker voor. Ik ken vriendelijke en zelfs bedeesde mensen, die achter schrijfmachine of inktpot gezeten plotseling striemende boetpredikers worden. Zo zijn er ook vrolijke mannen vol grapjes die op papier uitsluitend kanselarijtaal uitbrengen en zwartgallige tobbers die een grote faam hebben als komiek.

Hoe dr. W. F. Hermans er in werkelijkheid uitziet zal ik nooit weten, tenzij ik op mijn oude dag nog geologie zou gaan studeren. Ik houd het er dus maar op, dat hij als een onvermoeide laborant steeds op zoek is naar het veelvuldige rotte fruit, waar de argeloze consument in dreigt te bijten en dat hij dan royaal met zijn zuren overgiet.

H.H.

uitzendingen van het humanistisch verbond

vrijdag 26 mei 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I)

maandag 29 mei 19.40 uur: M. Rudelsheim-Hamer: „Midden in de wereld” (Hilv. II)

vrijdag 2 juni 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I)

maandag 5 juni 19.40 uur: Prof. W. van Dooren: „Humanistisch perspectief” (Hilv. II)

vrijdag 9 juni 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I)